

ESCRIURE EL PAÍS

## Sapiens sapiens?

ENCARNA SANT-CELONI

Sóc arqueòloga i vallera, i des del 2027 dirigisc l'excavació d'una cova dels contraforts septentrionals del massís del Mondúver, a 2 km del poble. Vaig pegar a fugir el 2002, fruit del flux migratori cap al cap i casal a la percaça d'estudis, i, vés per on, ara no deixo d'enyorar-me del que llavors m'engabiava.

Puge al barranc cada dia i a l'acte pose mans a l'obra, perquè la visió de la vall que un dia fou digna, verda i feraç convertida en una massa erma clapada de camps de golf i piscines, i inundada d'asfalt i formigó, em fa bullir la sang. "Tot això que hem guanyat!", deuen dir alguns. "Ausades!", els respondria: ja no hi ha incendis provocats, perquè no queda muntanya; els rius i les séquies són abocadors; els llauradors han mort en l'oblit i els tarongers, de tristesa, i l'aigua de vora mar és una barreja de porquícia amb reminiscències de salobre que no atrau cap banyista.

Ningú, però, no féu cas dels senyals precursors. D'antuvi s'assecaren els ullals i els pous, i en acabant les fonts: les Fontetes de Cantus i el Clot de la Font foren les primeres, seguides de les de la Granata, el Canut, la Sangonera, la Drova, la Puigmola... Tot va començar fa vint anys, amb la instal·lació de les 47 torres d'alta tensió que creuen la vall i la posa-

## A poc a poc, les barraques deixaren passar les casetes de rajola i ciment

da en marxa consegüent d'un PAI promogut per la 'caixa' del ninotet bicéfal; el cop de gràcia fou la construcció d'un parc temàtic per a aprofitar l'esquer cistercenc.

Recorde que sempre que ma tia venia, feia que mon pare la duiguera pel camí dels Marenys per comprovar, en persona, que les flors de les piteres -les guardianes de les motes, segons ella- continuaven vetlant perquè l'últim reducte verge del litoral de Tavernes seguira sa i estalvi. Afirmava que tot no estava perdut, que encara hi havia gent que creia en la Vall-digna, sense demagògies...

Ma tia m'explicava que els anys 60 la gent estiuava en barraques de puntals i canyes, i que encara es conreava arròs a la Partida, i canyamel... A poc a poc, les barraques deixaren passar les casetes de rajola i ciment, i aquestes, els edificis de quatre pisos sense ascensor, i els blocs d'apartaments, les urbanitzacions, els gratacels i les marines aterridores. I, quant a les marjals, les dessecaren i les rebliren per plantarhi tarongers.

També em contava coses de l'avi, un sentimental que s'estimava la terra amb deliri. Una vegada jubilat, mamprenia la bici en clarejar el dia i es dedicava a passejar pel terme: de dilluns a dissabte, a l'horta —al Massalari, al Molló, a la Marina, al Ràfol, al Racó o al Cambro, cada dia a una partida—, a distraure's bir-

bant, refent cavallons o arreplegant llicsons, roselles, endívies i cama-roges, per a fer verdura, i el setè dia, als Marenys, a tirar el rall en les fondaladetes a veure si hi queia algun llobarro, a més de sargs i corballs, o a fer caragols als muntanyars, entre els tamaris, les punxeres i els lliris de mar. A mitjan matí, feia els honors a l'esmorzar que li havia preparat la dona amb les sobres del sopar, un bon tros de pa i una bóta de vi i, amb el pap ple, prosseguia la faena fins a l'hora de dinar; no li calia rellotge per a saber quan havia de tornar al poble, amb una ullada al sol en tenia prou. Jo també hauria sigut feliç així, però no podré ser-ho, ni tampoc els meus fills ni els meus néts: com uns inconscients consentits, en menys d'un segle hem malmés el paradís que rebérem en préstec, i la vall trigarà més de mil anys a recuperar-se. (...)

Marge dret del barranc del Bolomor, 05.05 del matí, hora solar, d'un dia qualsevol d'estiu d'un any arreu del tercer període interglacial del plistocè; això és: fa, poc més poc menys, 130.000 anys. Des de la boca de la cavitat, a una altitud de 100 m, la panoràmica és formidable, més encara, espectacular: enfront, els vessants sud-orientals de la serra de les Agulles, amb les muntanyes altes i frondoses de les Creus en primer pla; just al dessota, el cabalós riu Vaca circumdat per la verdor imponent d'una omeda luxuriant, i a la dreta, més enllà dels aiguamolls, l'esclat resplendent de la mar.

Una figura robusta d'extremitats curtes s'alça del rogle de coscos amuntegats en la foscor i, fent tentines, s'acosta a l'entrada de la cova. És una dona, tot i que la indumentària impedeix percebre-ho a simple vista; una dona alta per al seu sexe i gran, d'uns trenta anys. Té la pell clara, el front es-



Tot va començar fa vint anys, amb la instal·lació de les 47 torres d'alta tensió. / NATXO FRANCÉS

tret i inclinat, els ulls blaus i els arcs ciliars pronunciats. No sap què l'ha despertada —a penes és audible: no arriba a ser soroll—, però sap que no és bo.

Guaita pertot a la defensiva, tesant els sentits, a la recerca de l'origen del soroll intempestiu i, en mirar cap a la dreta, es deté en

fi, armada amb una destrat de mà, fa una ullada als voltants. A l'esquerra, un segon monstre gegant sense cos —mig arbre esquelètic, mig insecte o ocell—, de membres prims del color de la mar abans d'una tempesta entrellaçats com fils d'aranya, li impedeix la vista de les muntanyes

una visió fugaç del seu futur, el d'ells, no pas el d'ella. (...)

Un moviment bruscat de blocs rocallosos a la serralada mallorquina provoca una pertorbació que sacseja el fons marí. A la costa dels Tarongers, entre el cap de Cullera i el cap de Sant Antoni, el fosc llunyedar avança cap a la vora i el nivell de l'aigua puja seguint-li el compàs. La mar bull tota la nit com cassola en forn i l'endemà exhibeix la perfecta albaïna que precedeix la maregassa: una bassa d'oli sense ni un bri d'aire que l'avalote sota la negror metàl·lica del cel. D'improvís, de la sobrefaç de la mar emergeix una paret llisa immensa amb tots els colors del verd que comença a ascendir, encrestada, fins a ocupar l'horitzó; que recula com un rinoceront preparant-se per a envestir, i que s'atura un segon per a iniciar la càrrega impetuosa enroscant-se amb una roncor espadidadora que rebruny al lluny i fa tremolar les muntanyes. L'ona, finalment, s'estimba amb un brogit eixordador i esclata amb una bellugadissa efervescent que ho nega tot.

La mar, quan vol, requista el que és seu i ho obté, malgrat les xarxes.

*Que l'opressora incultura muiga sota les nostres mans!*

## El futur de la Vall-digna li passa pels ulls a la mateixa velocitat que diuen que passa la vida pels nostres abans de morir

sec de l'esglai: sobresortint de l'espessa roureda que ocupa els ombrius del barranc i destorbant la visió de la costa argentada, hi ha la causa d'allò que la inquieta; emet una vibració d'intensitat constant que s'apodera del cervell de la bolomorenca i li produeix un dolor intens palpitant que es propaga com un càncer des dels lòbuls temporals. Només sent la vibració, esmussant-li les orelles, com si una força intangible fera relliscar un guix gegantí per una pissarra; com si un estilet espuntat li trepanara el crani sense cap anestèsia.

Té por d'apropar-s'hi, tot i que la cosa sembla morta, i per

que tanquen la vall idíl·lica pel ponent. Desesperada, l'ataca sense vacil·lar i rep una descàrrega elèctrica de voltatge mitjà que la deixa mig atordida. Un reguitzell d'imatges li bombardeja sense misericòrdia els glòbuls oculars i el futur de la Vall-digna li passa pels ulls a la mateixa velocitat que diuen que passa la vida pels nostres abans de morir: impossible imaginar-ho.

Veü homenets amb metzina a les venes en lloc de sang pegant foc a les muntanyes fins a descarnar-les. Veü aprimar-se el riu fins a gairebé desaparèixer, i ocells sorollosos trencant el cel i esglaiant les estrelles. Veü la costa

tafonada per files de ruscs de diferents alçàries. Veü com farceixen la vall d'innumbrables flums negres recorreguts per bonidors eixams multicolors. Veü terratrèmols, gelades, sequeres, incendis, epidèmies, inundacions...

La paüra amorteix una mirada adés desafiant i d'alguna manera pren consciència que està abocada a l'extinció; però el que l'entristeix no és que aquells homenets de front recte i mandíbula prominent en siguen els responsables; l'impacte que el seu cor no pot suportar és sentir, des del futur, el clam agònic de la natura. El pesar li solca el rostre i, amb un crit estentori de pura impotència i ràbia que ensondeix la vall, convoca sense voler les forces primigènies i cau estesa als peus de la torre d'alta tensió. D'ací vora 130.000 anys uns paisans descobriren el fòssil del seu parietal esquerre i el consideraran producte d'una mort fortuïta, sense saber que la causa del traspàs de la neandertal ha estat